

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1859

ԹԻՒ 606

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Իտալիայի պատերազմը, որուն հետեցաւ Վիեննայի հաշտութիւնը, չկրցաւ կատարելապէս վերջ տալ Իտալիայի խնդրոյն : Թո՛ւ կանայի Վեննայի հաշտութեան ժողովուրդը, նմանապէս Իտալիայի և Վոտենայի դքսութեանց բնակիչները իրենց յոյժար կամօք կը ցանկանային փափաքէին միանալ Վարտենիոյ տէրութեան հետ, և չեն ուզէր վերստին հայտնակիլ իրենց առջի վնասակարացը : Այս նպատակաւ աղերսագրուած թիւները և պատգամաւորները յուղարկուեցան առ Վիեննայի Վիեննայի թագաւորն և առ Նաբոլէոն կայսրն : Վարտենիոյ թագաւորը սիրով ընդունեցաւ յիշեալ իտալական ժողովուրդը խնդիրը, յաւելցնելով թէ այս բանը միայն իւր կամեցողութեան կախեալ չէ : Իսկ Վաղղիոյ կայսրը՝ երկար յօգուածով մը, որ Սիւրիքի մէջ հրատարակուեցաւ, բացատրեց Վիեննայի հաշտութեան պայմանները : որոցմէ մէկը՝ արշիդքսերուն իրենց վնասները վերագրուեցաւ իրենց վնասակար իշխանութիւնը ձեռք առնելուն էր : Այս բանին փոխարէն, Վաղղիոյ կայսրը խօսք տուած է իտալական արքայներէն մէկունը Զանաչէ և ընդունել և Վիեննայի տէրութեան մէջ այնպիսի սահմանադրական ազատ կարգադրութիւններ հաստատել որ իտալական նահանգէ մը ամենին տարբերութիւն չունենայ : Բայց Վիեննայի հաշտութեան պայմաններէն մէկը չկատարուելով, այսինքն արշիդքսերը իրենց վնասակար իշխանութեան զսկուելով, Վատրիոյ կայսրը պարտաւորեալ չէ յայնժամ իւր խոստումը կատարել ի մասին ազատ սահմանադրութեանց Վեննայի համար : Փարիզի պաշտօնական օրագիրը այս բացատրութիւնները տակն տալով կը յարէ թէ, արշիդքսերը ընդգծեալ կամաց ժողովուրդը, օտար տէրութեան մը զօրաց օգնա-

կանութեան իրենց վնասները պիտի չբերուն : Այս պայտէս է այժմ, իտալական խնդրոյն կացութիւնը : Վաղղիոյ կայսրը դքսութեանց ժողովուրդները որ գեղ չընեն արշիդքսերուն վերագրուած ի նպատակով իտալիոյ ընդհանուր օգտից և ի նորհա ապառնի ազատ սահմանադրութեանց Վեննայի : Բայց Վաղղիոյ և Վատրիոյ կը ցանկանայ որ իտալական ժողովուրդը ազատ կամքը ի գործ դրուի : Բո՛ւ օրին թէ պիտե յայնի կերպիւ չգրուցեր իւր միտքը : սակայն ամեն մարդ գիտէ որ Վաղղիոյ տէրութեանը հետ համաժող է ըստ այսմ մասին :

Այս դժուարութեանց վախճան մը տալու համար մեծ տէրութեանց կողմէն դեպքանաժողով (քոնկրէ) մը գումարուելու առաջարկութիւն կերել թէ ի գործ պիտի դրուի : Ըստորոք միայն ի Վատրիոյէն միւս ամեն մեծ տէրութիւնները կը ցանկանայ ի բոլոր սրտէ որ յիշեալ ժողովը գումարուի : Այս պայտէս ըլլալով Չուրիխի մէջ եղած խորհրդակցութիւնները նշանաւոր ծանրակշռութիւն մը չեն կրնար ունենալ : Վիւս կողմէն կը լընս մը թէ յիշեալ խորհրդակցութիւնները զաղբեր և ի կախ կը մնան ամայս սկիզբէն ի վեր :

Չնայած ի գործքերը վերստին շփոթուելու վրայ է : Այս ընդարձակ երկրին կառավարութիւնը՝ խորհրդակցութեամբ վարուելով Վաղղիոյ և Վատրիոյ լիազօր դեսպանաց հետ, անոնց նաւատորմին վրայ թեգանթներ արձակեց և ծանր փնտնէր պատճառեց : Յիշեալ լիազօր դեսպանները, ըստ զօրութեան նորահաստատ դաշնագրութեանց Վէրնի կայսերանիստ քաղաքը կերթային ի իոյ անուանեալ գետէն անցնելով : Բայց այս գետոյն եզերքը չինացիները գաղտնի կերպիւ մարտկոցներ պատրաստած ըլլալով, յանկարծ թեգանթներ արձակեցին և 1300 հոգիի չափ վիրաւորեցան և սպանուեցան որոցմէ 464ը անգղիացի և մնացեալը գաղղիացի են : Կը հաստատեն թէ Վաղղիոյ և Վատրիոյ տէ-

րութիւնները կը պատրաստուին ահագին կերպիւ վնաս առնուլ Չինաց կառավարութեանն :

Գանդունն կը գրեն յուլիսի 20 ամսաթուով թէ հաղորդակցութիւնները արդիւրեւ չեն Չինաստանի ներքին կողմանց հետ, թէ չինացի զօրաց թիւը խիստ մեծ է և թէ քաղաքը դաշնակիցներուն ձեռքը կը գտնուի միշտ : ուր ամեն կերպիւ ամրանալու վրայ են :

ԴՐԱՄԱՆՈՅ ԹՈՒՐԲԱՍԱՆԻ

Այս անունով նոր գրամանոց մը հաստատուելու վրայ է ի կոտանդնուպօլիս : որ մասնաւոր պաշտօնարաններ ևս պիտի ունենայ տէրութեան գլխաւոր քաղաքացի մէջ :

Տարակոյս չիայ թէ այսպիսի հաստատութիւն մը մեծամեծ օգուտներ կրնայ ընել և օսման եան երկրին մէջ վաճառականութեան շուտով ծաղկելուն նպատամատոյց կրնայ ըլլալ :

Թուրքաստանի Դրամանոցին հաստատութեան հրամանագիրը կը տօթին և Վատրիոյէն երևելի անձանց անուանը տրուեցաւ : որոնք Վատրիոյ կը բնակին, և այս ընկերութեան հիմնադիրներն են :

Ի. Դուրը 30 տարուան համար տուած է յիշեալ հրամանագիրը, խոստանալով որ մինչև այս պայմանաժամը լըննալու ուրիշ մը արտօնութիւն չոյսայ այս օրինակ գրամանոց մը կազմելու :

Թուրքաստանի Դրամանոցին գրամագլուխը առայժմ 1 միլիոն լիւա սթերլին պիտի ըլլայ : Բայց հետզհետէ 2 կամ 3 միլիոնի ալ կրնայ հասնիլ համակարգութեամբ Իտալիոյ Վրան և այս նորահաստատ ընկերութեան : Այս դրամանոցը արտօնութիւն պիտի ունենայ սեղանաթուղթ հանելու : Բայց անոր գումարը՝ դրամարկէ մէջ եղած մետաղեայ դրամաց եռապատիկէն աւելի պիտի չըլլայ երբէք : Այսու ամենայնիւ առջի տարին այս դրամարկ պիտի սահմանուի ի կրկնապատիկ միայն մետաղեայ դրամաց, որ ընկերութեան սունաուկին մէջ պատրաստ պիտի գտնուի :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԻ

Պատմասեան լեռն արքային պիտի :

Չմեռուան ցրտաշունչ եղանակին մէջ երկարատե գիշեր մը երբոր Յունաստանի նախնի և արդի ժամանակացը վրայ խորհելով և յիշելով թէ ինչ աստիճանի բարձրացաւ իմաստասիրաց այս հաշակաւոր մայրը այն երջանակաւ տօրեուն մէջ՝ խորին քուն մը տիրեց վրաս :

Հանկարծ զննքս Վիեննայի գաղտնի մէջ գտայ ուր հեռուանց Վառնասեան լեռն առջև բարձրացեալ կը խոսէ : Բայց գէտ ի այս լեռը երթալու ճամբայ մը գտնելու համար շատ ջրջելով՝ ի հեռուստ կանաչաւտ ու ծառախիտ անտառ մը նշմարեցի, որով և իսկոյն վազեցի հոն երթալ : վերջապէս հասնելով այնտեղ՝ տեսայ որ գեղանի կըրածե կամ հաւկթածե բաց ուսմանքերով զանազան ճամբաներ կային, որոնք բաղեղներով ու ուրիշ բազմատեսակ կանաչաւտ խոտերով, թռչուններու բոյներով ու նոճիով շրջապատեալ քարանձաւներով զարդարուած բնութեան հրաշալի գեղեցկութիւնը կը յայտնէին : Այս տեղուանքս ուրիշ ձայն մը չէր լսուեր բայց միայն անտառին մէջ եղած ծառոց տերեւներու սօսիւնը, որոնք զովաշունչ ու քաղցրասիւզ գիւրիւնէն կը շարժէին, ու բոլոր անտառին մէջ ամենախորին ու խաղաղական ըսութիւն մը տիրած էր : ուստի իւր այլ յայտն-

ըլլալով անհափ ուրախութիւն մը զգացի տեսնելով անտառին միայնութիւնը ու բնութեան զարմանադրաւ գեղեցկութիւնը : Ինչու որ երբէք այսպիսի ցնծութիւն մը զգացած չունէի ինչպէս որ հիմա :

Ուստի շարունակ ապրիս անկին շրջելով վերջապէս ծառաշարքի մը ծայրը երեք զարդարուն բայց համեստաբարոյ կանայք գիտեցի, որոնք կանաչադարձ գալարիներուն քովն վազող վտակի մը առջև նստեր էին : և ես զանոնք իբրեւ տեղւոյն հրամանատար ու չաստուածուհիները կարծելով յարգութեամբ ու մտադրութեամբ ամեն մէկը կը խոսէի : Վերջոյն ինն նստողին անունն էր Վիւրնութիւն, որնոր ձեռքերը ուսին վրայ դրած խորունկ խորհուրդներուն մէջ էր : միւս ընկերուհիներէն ալ կողմը նստողը Վուրն չաստուածուհին էր ու իր մատը բերնին վրայ դրած էր : ձախ կողմը նստողն ալ Վատրիոյ չաստուածուհին, որնոր աչքերը գէտ ի յերկինս վերցուցած էր, ու առջևը երկնային գնտակ մը և ուրիշ բազմատեսակ մաթեմատիկեան ձեւերու գործիքներ ունէր :

Այս վերջինը ուղղակի ինձի նայելով ըսաւ, «Վիւրնութիւն, առանց բերանդ բանալու գիտեմ ինչ կը խոսէս : կը բաղձաս Վուրնայի լեռը՝ շրջելու, ուր երթալու ճամբան միմիայն այս է : և ինձմէ ուրիշ մէկը չկրնար առաջնորդելու : Գէտ ի այն լեռը ուղեւորութիւն ընողներու :» այս ըսելով ոտքի վրայ ելաւ ու սկսաւ ճամբայ

ցըցունել ինձի : Երբոր այս զուարթութիւն անտառէն մեկնելու վրայ էի, ստիպեցի ինձի առաջնորդող չաստուածուհին, որպէսզի հարցնէ ինձի թէ ո՞րոնք են այս զուարթութիւն ու հիշատիկ անապատին մէջ ընդունուելու արժանաւոր անձինքը : Ստուգել, կըսէի անոր, որ ուրիշ մէկը կորող չէ մտնելու այստեղ : Բայց ի Վատրիոյ թեւէ և ինչ որ անոր կը վերաբերէի, այս անտառը կերելայ թէ իբրեւ վարձք ու փոխարէն սահմանուած է ներս ընդունուելու : համար այնպիսիները որոնք իրենց կեանքը բանականութեամբ ու ըստ հրամանաց չաստուածուհի անցուցած են :

Վերջի գուշակեցի, ըսաւ, չաստուածուհին, այստեղս նախնի ժամանակները յատկապէս այս նպատակին համար նախասահմանաւէր, ու տեսնել էր բոլոր Վատրիոյ թագաւորութեան ժամանակը : ամենին մէկը կարող չէր ներս մտնելու : Բայց միայն սրբախիտ քահանայները որոնք մասնաւորապէս իրենց հայրենեաց ազատութեան համար ամեն տեսակ դառնակալիմ վնասք ու նեղութեանց հետ մարտնչելով մեծ տառապանքներէ ետքը հոս կուգային զուարթանալու ու հանգստութեան օգի առնելու համար : նաեւ այնպիսիները որոնք արժանաւոր էին չաստուածուհիներուն հետ խօսակցելու : Բայց ընդհակառակն հիմա այս տեղս այնչափ վտանգաւոր տեղ մ'է, որչափ որ յառաջ ցանկալի էր յոյժ :

Գէտութիւնը սկսաւ սինչափ առաքինութեան նմանիլ մինչև որ շատ անգամ իբրեւ առաքինու-

Թուրքաստանի Վրամանոցը՝ Մեծիկի օսկին 100 զնչի վրայ հաշուելով իւր սեղանաթուղթը պիտի հանէ և 10, 20, 50 և աւելի դումարի համար հատուածաթղթեր պիտի հանէ. որոնք ոչնչայի կերպիւ շինուած պիտի ըլլան, որ աւելց կեղծը հանելը խիստ դժուար պիտի ըլլայ։ Այս սեղանաթղթոց վրայ թուրքերէն և գաղղիկերէն բացատրութիւններ պիտի գրուին։ Վրամանոցը այս տեսակ գրամով պիտի վճարէ և այս տեսակ գրամ պիտի ընդունի։ Այլ որ այս գրամաթղթերէն ձեռքը ունի և կուզէ ստակի հետ փոխել զանոնք, գրամանոցը երթալուն՝ մետաղեայ օսկի Մեծիկի պիտի ընդունի իւրաքանչիւրը 100 զուռուշի հաշուելով։

Մինչև 30 տարի, որ հաստատուն պիտի մնայ այս ընկերութիւնը, Բարձրագոյն Վուաք խոստացած է նոր գրամաթղթի չհանել։ Այս մասնաւոր հին գրամաթղթերը շուտով ժողովելու համար, Թուրքաստանի Վրամանոցը խօսք տուած է իւր գործակցութիւնը մատուցանել Բարձրագոյն Վրան։ Ամանապէս հետզհետէ պէշիք ըստած գրամներն ալ ժողովելու պիտի օգնէ այս Վրամանոցը։

Մէկ միջին իրաւ սթէրլինով, որ օսմանեան երկիրը պիտի բերուի, Թուրքաստանի Վրամանոցը պիտի կրնայ օրինաւոր գրամագեղջով մը (ըթթթթ) արժէքը վճարել ամեն տեսակ պարտաւորահալոց որոց վրայ երեք հաստատուն ստորագրութիւն պիտի ըլլայ, պիտի կրնայ փոխ տալ կառավարութեանը կարծ պայմանաւածով և պիտի աշխատի փոխանակութեանը (քանպիս) և քաղաքացիները բարեկարգել և ապօրինաւոր փոխառութիւնը անհետ ընել։

Կայսերական հրովարտական, Կոստանդնուլ պօլսոյ մարտաւանդ ընդհանուր տեսուչ Քիանի փաշան՝ կառավարիչ անուանեցաւ Թուրքաստանի Վրամանոցին և պարոն Ք. Միւղլարիին երկրորդ կառավարիչի տիտղոսը տրուեցաւ։ Բաց յայտցանէ 12 կամ 16 տեսուչներ պիտի կարգուին։ Բարձրագոյն Վուաք, նմանապէս ընկերութիւնը իւրաքանչիւրը երկերկու դատարանիչ պիտի ընտրեն և ուրիշ հարկաւոր կարգադրութիւններ և օրինագրութիւններ պիտի ըլլան։

Այս ընդհանուր տեսուչութիւններէն յայտնապէս կրտսնուի որ Թուրքաստանի Վրամանոցը խիստ օգտակար ծառայութիւններ պիտի պիտի ընէ օսմանեան ժողովրդոց, ուստի մեր կողմանէ կըրարեմաղթեմք որ այս պատուական հաստատութիւնը օր մը յառաջ սկսի իւր գործողութիւնները։

Կոստանդնուպօլսոյ Րէս-ս(Օ)րէան լրագրութիւն

Թիւն ձեռնադրով հոս կրմունէ։ Նայէ՛ դէմք՝ տես Վրէժինդրութիւնը, որ իբրեւ պատիւ մեծափայլ յառաջ կըլսալէ, գիտէ անոր քով լռին նստող փառասիրութիւնը որուն եթէ անունը հարցնեն, պիտի պատասխանէ թէ ինքն է՝ Նուխաճասրութիւն կամ փառք։ Բայց մեր սոսկօրական թշնամին ու յափշտակիչը Հեշտութիւն է յաջողելով հիմա այն չատուածուհիին, որուն բոլորովին նուիրուած էր այս՝ սրբաբան անտառը բարօրուէց ու երջանիկ ժամանակները։

Ուրիշ ժամանակ համեստ Սերը կըթաքաւորէր այս տեղը Հիմնէնի, խարիթեանց ու բազմադիմ աւաթրինութիւնը հետ ու Վատութիւն ամենին չէր համարձակէր հոս մտնելու, բայց հիմա ինչ անակնկալ փոփոխութիւն քանդի հազուադիւրս են այնպիսիները, որոնք աշխարհային սնտաի հարստութիւնները ու ցանկութիւնները արհամարելով արժանի ըլլան ընկերանալու այն պիտի արժանայարգ չատուածոյ մը հետ։ Հազիւ թէ չատուածուհին լինցուց իր այս խօսքերը և իսկոյն անտառին վերջին սահմանները հասանք, ուրտեղ ընտան ստորտը դեղեցիկ ու ծաղկաւետ մարգալետին մը կտր, այս ինծի առաջնորդող աստուածուհիին սկսայ աւելի մօտենալ. վասնզի այս տեղը եղած բազմութիւն երևոյթները բաւական կըստուգէին ինծի որ դէպ ՚ի Վուալից լեռը երթալու համար աւելի կարճ ճամբայ մը պիտի ցըցունեն։ Այս սնտաի երևոյթներէն կամ թէ լաւ ևս է ըսել մարտութիւններէն ա-

հետեւեալ կերպիւ կըպատմէ նոյն մայրաքաղաքին մէջ յայտնուած գաւակցութեան գաղտնի խորհուրդը։

«Վոտ օրերս կառավարութիւնը լմացաւ թէ գաւակցութիւն մը կըպատրաստուի եղեր ընդդէմ անձին Սուլթանին և ընդդէմ կենաց մեկ քանի նախարարաց նորա։ Հատ մարդիկ բան տարիւնեցան այս պատճառաւ և բանտարկութիւնը տակաւին կըշարունակուի, Այս գաւակցութեան մասնակից եղած են գլխաւորապէս Սոֆիաները, ցամաքի զօրքը, և մանաւանդ թնդանթմաճիգ զօրաբաժինը։ Ետենակալ իշխաններէն երեւելի անձինք ոմանք, նմանապէս բարձրաստիճան կրօնաւորք, երկու զօրապետք քանի մը գնդապետք և զինուորական շատ պաշտօնատարք կասկածաւոր ընթացք մը ունեցեր են այս գործոյն նկատմամբ։ Վաւակիցները՝ պատերազմի պաշտօնատան մէջ համառօտապէս քննուելէ՝ ետեւ, փոխադրուեցան Վուլէլիի, Վուկիւտիի և Տափուլ փաշայի ձմեռանոցները։ Հարցաքննութիւնը կըշարունակուի մեծ գործունէութեամբ. ուսկից կերելի թէ գաւակցութիւնը բազմութիւն համամիտներ ունի և կը տարածուի եղեր տէրութեան նահանգաց մէջ։

«Այս գաւակցութիւնը չափազանց զրոյցներու պատճառ տուաւ, և ըսին թէ գաւակիցները միտք ունին եղեր Սուլթանին կենացը՝ նմանապէս իւր նախարարաց կենացը փնտ հաւցընել, թէ պատրաստուած յեղափոխութիւնը կրօնամարտութեան է՝ ի գաւակցութիւնը նպատակ չունենէ թէ քրիստոնեաները ջարդելը գաւակիցներուն խորհրդոց մէկ մասն էր։ Մեր կողմանէ կարծեմք թէ այս գաւակցութիւնը այն առեւի նպատակը չունէր ՚ի մասին քրիստոնէից»։

Իզմիրի Լեֆթիալ անուն գաղղիկերէն լրագրոյն մէջ հետեւեալ յօդուածը կըկարդամք։

«Միտք Ղէմն Վուլէլիին, որ Սուլթանի երկաթ թուղթն ընկերութեան գործակալն է, անցեալ ամսոյ 9ին (ըստ նոր տուեցոյ) յետագայ նամակը յուղարկեց Արիֆ Էֆէնդիին, որ նախորդ պայմագամն էր Իզմիրի։

«Սեմափայլ տէր»։

«Կաղաքիմոր հաճիք պատուէր տալ որպէսզի ամենին երկիր մը չվաճառուի Սուլթանի—խաչ վէէն մինչև ՚ի Քուլ թէփէ, Սուլթանի աջ կողմի մինչև որ ՚ի նկերութիւնը՝ իրեն հարկաւոր եղած երկիրները առնու։ Հատ կարեւոր է որ ստտիկ հրամաններ տրուին ըստ այսմ մասին. վասնզի Իզմիրի կառավարչաց բարի կամեցողութեանը դէմ, շատ գետններ ձեռքէ ձեռք անցան Բարաւի և Վէյտիգէյ ըստած գեղերը և շատ

մենէն աւելի ինծի դաշողը Սեմափայլութիւն էր, որմէ խաբուող անթիւ մարդիկներ լեռան ստորտը թափառական կըշնչէին։ Արհամարաբով աչքերս դարձուցի այս դրուելի ժողովրդեան վրայէն ու դէպ ՚ի ինծի առաջնորդող աստուածուն հին գաւակցութիւն ըսի, թէ որչափ քաջայայտ էի հասնելու այս դաւաճութիւն ընտան միջնորդը, բայց և այնչափ պիտի յուսահատուի որ քիտի չկարենայի հասնելու ընտան գաղաթը. սակայն լսելով անորմէ որ անհարկ է մեկու մը ընտան միջնորդին վրայ մնալ, և թէ որ ջանայի վեր ելլելու, անշուշտ մարը հովիտի պէս տեղ մը պիտի գործուէի, միտքս գրի ամեն կերպ ջանքը ՚ի գործ զննելու այս բանին համար. խիստ մեծ բազմանք ունէի վայելելու այս գաւաքութիւնը, զորնոր կըյուսայի իմ այս ձեռնարկութեանս վերջը, Այս ընտան գաղաթը ելլելու համար երկու մեծ ծամբանք կային. գանաղան ու զիններու բաժնուած, և այս ծամբանքուն մեկուն պտ հասկանք մեր ծննդեան վայրկեանէն մեզի իշխող ոգին էր, և այս ծամբէն ներս մտնելու գողները քննելու պաշտօնը ունէր, և միայն զանոնք կընդունէր, զորոնք ծննդեան ժամանակ ին Վելլու մենէ բարի աչքով տեսած էր, միւս ծամբուն պահապանն ալ ջանասիրութիւնն էր, ուսկից միւս ծամբէն հաղածուելով ետ գործունէութեան ջատկերը կանցնէին, բայց այս ծամբան այնչափ գոտարին ու ձանցնէին, որ անոնց մինչև որ շատ անձինք բաւական ծամբայ շարունակէին ետեւ

նեղութիւն պատճառեցին ինձ՝ կարգի դնելու համար զանոնք ՚ի պէտտ ՚ի նկերութեան։

«Նամ բազում յարգանք, և այն»։

(Կարաբիւլ) ձե՛ՍՍ ԱՌԻԼԵԲԻՆ

Այս նամակը այնպիսի պահապանաւոր յառաջ կընէր որ զանոնք գաղտնաբերուէր համար բաւական է հասարակութեան առջև նշանակել։ Ստացուածոց տէր ըլլալու նուիրական իրաւունքը չկրնար այս աստիճան անորդուիլ, և կարծեմք թէ Իզմիրի գաղաթամբ այնպիսի պահապան մը միայն մէկ պատասխան ունէր ընելու, այսինքն զրուցել թէ շտտ անիրաւ և օպ. օրինաւոր է այն, և կապահովցնեն զմեզ թէ այնպէս պատասխաններ է բանիւ բերանոյ,

Եւ յիշաւի, ինչ օրինոք և ինչ սկզբանց հաւմանաւ, անշարժ ստացուածոց տէր մը կրնայ տրեւելու որ չվաճառէ իւր ստացուածքը իւր հարկաւորութեանը համար, մինչև որ ընկերութիւնը իւր օգուտը դնէ և բարեհաճի ծախու առնուլ զայն կամ թողուլ։

«Միտք Ղէմն Վուլէլիին՝ գաղաթամին յուլ զարկած իւր նամակին մէջ սահման մը չնշանակէր. այլ կուզէ որ ամենին թոյլ չտրուի վաճառումը ըլլալու Սուլթանը խաչվէն սկսեալ մինչև ՚ի Քուլ թէփէ Սուլթանի աջ կողմը. բայց մինչև ուր։ Երկաթուղին միայն 20 կանգուն շարունակութեամբ չըջանալէ մը հարկաւորութիւն ունի. իսկ կայաններուն (սթապիս) համար, այս օրուսն օրս ճշդ իւր որոշուած պիտի ըլլան անոնց շինուելու տեղուանքը։ Ուրեմն ինչ իրաւամբ և ինչ պատճառաւ միտք Վուլէլիին կուզէ որ այն գետնները՝ որոնք այս գիծէն գոտարեն, անորոշ ժամանակաւ ընկերութեան հրամանացը ներքեւ մնան»։

Չինտտանի մեր յարգոյ թղթակիցը, որ պատուաւոր Հայ վաճառական մըն է, հետեւեալ նամակը կըգրէ մեզ Հնդկոնդէն ՚ի մասին այն կողմերը պատահած փերլին գէպքերուն։ Այս լուրերը Չինտտանէն հայկազուն անձէ մը գրուած ըլլալուն պատճառաւ, կարծեմք որ ևս աւուրել ուշադրութեան արժանի են մեր ազգասէր ընթերցողաց համար։

Հնդկոնդ, 21 Յուլի 1839.

«Յարգոյ պարոն».

«Ի քանի մի աւուրց հետէ ՚ի Ստրասէ գալով աստ վասն հարկաւոր ինչ գործոց, և գտանելով զուր շարժմանց անդղիւցի, գաղղիացի և ամերիկացի գեսպանացն ՚ի գետն ՚իջ՝ որ երթայ ՚ի կայսերանիս քաղաքն Րիկին, և տեսանելով զյանկութիւն ձեր առ ՚ի երբեմնապէս իմանալայ զուր կողմանցս, փութամ հաղորդել յար-

նախապատիւ կըհամարէին ետ գառնալ քան թէ յառաջ երթալ, և խիստ ստակաւթիւն էին ուրոնք որ կրտսնէին այս ծամբով իրենց նպատակը հասնելու։ Այս ծամբաներէն ՚ի գաւակցութիւնը մ'ալ կար առջև երկու ծամբաներէն բաղկացած՝ որոնք քիչ մը ետքը կըմիանային իրարու բայց երջանիկ էին անոնք որոնք որ բարեբաղդաբար կըգտնէին այս ծամբան. որովհետեւ ուղղակի դէպ ՚ի Վարդանի գահը կըլսուէր։

Այս երկու ծամբաներէն մեկը թէ որ երթալ բաղձայի պիտի չգիտնայի ուսկից երթալուքս եթէ չտեսնէի հասարակ մարդ մը որնոր կառաջնորդէր իր հետը եղած երկտասարդաց ու երկտասարդուհիներուն։ Երկա ձեռքը մէկ շտտ զանազան թուղթերու պրակ մը ունէր, որոնց համար կըսէր թէ Վարդան իբրեւ անցաղիր պիտի ընդունի իրեն եկողներուն ձեռքէն, որով միայն ամենն ալ ընդունելի կըլլային. և անոնց ներկայութիւնը նոր ուրախութիւն ու գեղեցիկութիւն մը պատճառեց այն տեղը. կըլիտէի որ այս մարդը չէր ուղէր ինքն ալ ներս մտնել. այլ միայն առաջնորդութիւն կընէր այնպիսիներուն որոնք թէ իրենց արժանաւորութեամբ և թէ աշխատութեամբը կընային անցնելու այս ծամբէն. որչափ քաղցրադէմ և բարի կերեար մեզ այս բարեբարը։ Երբոր այս ծամբուն մէջ մտնուէր իսկոյն Վարդանի աղբիւրին ջրովը երբ անգամ լուսացուեցանք որով մարդուս վրայէն ամեն բան կըհալածուէր բայց ՚ի նախանձէն որնոր

պոլիս և ի Հառն, Գաղղիոյ հիւսիսարեւմտեան սիրտը ընդունելու թիւն ըրաւ պաշտօնը պատգամաւորաց որ եկած էին մատուցանելու զաղբըստ, գիրը ստորագրեալ յաղագային հոգաբարձուաց, ապահովելով զանոնք թէ Գաղղիոյ պաշտպանութիւնը անօգնական պիտի չծգէ զերեւել թէ իրենց հաւատակիցները նեղութի կրելու ըլլան վասն կրօնափոխութեան զոր ի գործ կը դնեն:

Հատ պատճառաց համար, չեմ կրնար այսօր աւելի զորոյցել այս դէպքին վրայօք, որ Հառնայի ժողովրդեան մեծ մտածմունք պատճառած է: Եթէ հասարակութիւն մէջ պտղտած խօսքին հաւատ ընծայելու ըլլամ, ուրիշ նահանգներ ևս պիտի հետեւին լիզէտ—Հիսարին օրինակին, այս գործոյն յաջող վախճանը երբ տեսնեն:

ԿԱՍՏԱՆԿԱՆ ՊՈԼԻՍ, 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

Կառավարութեան գէմեզած դաւաճութիւնը քննելու համար հաստատեալ յանձնաժողովը, որուն նախագահ է բարձրագոյն Սեմ—Ալ պարագոր, և բաղկացեալ է տեղութեան մեծատնիւն Երեմի անձնընկերէ, գրեթէ ամեն օր կը դուստրուի ի Գուլէի և խիստ գործունէութեամբ յառաջ կը տանի հարկաւոր քննութիւնները՝ օրնոցմէ կը տեսնուի թէ այս գործը այնքան ծանրակշիւթիւն չունի, ինչպէս որ առջի բերանը կարծուեցաւ:

Այս դաւաճութեան մասնակից եղած է Երեմիայի Նաֆէր Տէմփաշան, որ ձեռք անցնելով և համաձայն հարցուփորձի մը ներկայ գտնելէ ետեւ մեծ նաւակով մը Գուլէի յուզարկեցաւ ընկերութեամբ քանի մը զինուորացի խայճահապարհին, Նաֆէր փաշան ինքզինքը ծովը նետելով, աներեւոյթ եղաւ, և մինչև ցայժմ տակաւին յայտնի չէ թէ խղճուեցաւ կամ ըզըզով ջամաքը եղաւ քանզի կը հաստատեն թէ Նաֆէր փաշան քաջ կը լըզայ:

Այսպէս Կաստանի հրովարտական Սեմատիս փաշային միջոցի առօրինակ տրուեցաւ և Պաղատի կուսակալ անուանեցաւ փոխանակ Սեմատի խորհրդով փաշային, որուն հրաման յաղարկեցաւ որ Կ. Պոլիս գայ:

Արդարութեան պաշտօնեայ Սեմատի—Պէրը արքունի յատուկ պաշտօնի մը Լեզիպոս գնաց թախք անուն շոգեշարժ ֆուէկաթով:

Ամսոյ 9ին սաստիկ հրկիզութիւն մը պատահեցաւ Սեմ փաշային պալատը, որ ի Կաստանի հիւսիսային կէտի փաշա թաղը, և գրեթէ մէկ ու կէս ժամու մէջ մոխիր դարձուց զայն՝ մէջի եղած բոլոր կահարասիքներովը, որոնք խիստ մեծագին և հազարապիւտ բաներ էին:

Այսպէս իրաւորութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կաստանի նահանգները, որ մինչև ցայսօր ապստամբութեան վիճակի մէջ կը գտնուէին ընդհանրապէս Սեմատի տեղութեան, իրենց հպատակութիւնը յայտնեցին և հնազանդեցան Սեմ փաշային: Սեմատի գլխաւորներ, ձեռք Կալա ըլլալով յուզարկեցաւ ի Բեքրապուրի:

Այսպէս Կաստանի արքունի ծառայողներ և իւր որդիքը մեծաշուք Սարգիս և Յակոբ աղաները Սեմատի կարգին շքանշաններով պատուեցան ի վարձատրութիւն իրենց գործունեայ և հաւատարիմ ծառայութեան:

Այսպէս շարժու խաբեայ գողմը նենգութեամբ յափշտակեց վաճառականի մը ծոցէն 2000 զէշ թղթադրամ, այն ինչ յիշեալ վաճառական շոգեշարժ կամուրջը կիւլէր:

ԶԱՆԴԱՆԻ ԵՒ ԵՐԵՎԱՆԻ

Զմեռնիս, 18 Սեպտեմբերի:

Նահանգիս կուսակալ վեմափայլ Սեմատի մէր փաշային բարեջան խնամքը քաղաքիս անդորութիւնը և ապահովութիւնը կը շարունակուի:

Այսպէս թագուհւոյն երկրորդ օրդին Սեմատի իշխանը, որ Լոյսիս—անուն շոգեշարժ ֆուէկաթին մէջ պաշտօնատար (ասորիան) է, այս օր կէսօրին հասաւ Իզմիր նոյն շոգեշարժը, և իւր բարձր աստիճանին վերաբերեալ պատուով ընդունուեցաւ:

Կըսեմք թէ վեմափայլ սրբազնաստուրք Սեմատիս կաթողիկոսին օժան հոգեւոր հան

դէպք օգոստոսին 15ին օրը մեծ փոփոխութիւն կատարուեց և ի սուրբ Լեզիպոսի թեման բաղմամբ ջերմեանդ ուխտաւորաց եկեղեց յամենայն կողմանց Հայաստանի:

Ասեմաշուք Լուսի ֆեան Յովսէփ Չելէպին՝ ընկերութեամբ իւր ազնուական գերդաստանին, կիրակի առաւօտուն վերադարձաւ ի Կ. Պոլիս, ուր գացած էր ամառը անցնելու:

Այսպէս խմբագիր տէրը՝ գրեթէ ամիս ու կէս Կաստանի հիւսիսային միւս կէտէ անցեալ շարժու դարձաւ Իզմիր և անմիջապէս ձեռք առաւ իւր թերթին խմբագրութիւնը:

Արդարեւ 602-թուով ծանուցիւ թէ օգոստոսի սկիզբը հայերէն պատկերազարդ կիսամսայ հանգէս մը պիտի հրատարակուի ի Փարիզ Հելլոպիս Հայոց անուամբ, խմբագրութեամբ արժանապատիւ տեաք Սեմատիս և Սորէն վարդապետաց: Այսին կըսեմք թէ դժբաղդութեամբ հրատարակութիւնը ետ մնացեր է, հարկ ըլլալով անոր համար նուիրուած դրամական օգնութիւն յանձնել ի ձեռս անօրինակ հանջ պարտատեարց Հայկազեան վարժարանին:

Այսպէս սուրբ Սեմատիս վարժարանին յառաջող մշակութիւններէն երեք ուսումնասիր պատանիներ գրական հանգէս մը հրատարակելու կը պատրաստուին, որուն տպաւ յայտարարութիւնը երէկ երկիրին ընկալաւ:

Այս բանասիրական տետրակը որուն անունը Սեմատիս պիտի ըլլայ, ամիսը անգամ մը պիտի հրատարակուի և տարեկան արժէքը մէկ արծաթ Սեմատի որոշուած է: Երբ քաղաքացիութիւնը 150 հոգիի հասնի, (որով հաշիւ թէ տպագրութեան ծախքը կընայ հոգեւորի, կըսէ յիշեալ յայտարարութիւնը) յայնժամ միայն հրատարակութեան ձեռք պիտի դարձուի:

Այս կողմանց կը գտնուի յիշեալ ուսումնասիր պատանեաց գրական եռանդը և ջանքը և յաջողութիւն կը բերեցաւ անոց այն ազգօգուտ առաջարկութեանը:

Տասնեկ հինգ օրէ ի վեր քաղաքիս մէջ երեք փոքրիկ հրդեհ պատահեցան, մէկը՝ ի Վարդար պաղարը, ուր մեծ տուն մը այրեցաւ մէջի եղած կահարասիքովը, միւսը՝ Տէմիրձիններուն մէջ և երրորդը Պատուա ըստուած թաղը:

Այսինքն կը գրեն թէ Չելէպի քաղաքականներէն, այր և կին և տղայ ընդամենը 630 հոգի եկեր են առաջնորդութեան թէ Ֆիք պէյին որ զինուորական պաշտօնատար է: Այս քաղաքականաց բնակիչները՝ որ շատ բարեբար է, իսկէն տարուին ծովածոցին ծով կիսայ, ու Սեմատիին 8 ժամ և Լուսիսային 18 ժամ հեռու է:

Գաղղիոյ Սեմատի քաղաքացիութիւնը կը ծանուցանէ, թէ տնտեսական օրը Սեմատի Պաղիկ ծովուն մէջ 71 շոգեշարժ և 25 առաքատաւոր նաւ ունի: Ներմակ ծովուն մէջ 3 շոգեշարժ և 3 առաքատաւոր նաւ, (Լեմ—ծովուն մէջ 21 շոգեշարժ ու 22 առաքատաւոր նաւ, և Կասպից ծովուն մէջ 12 շոգեշարժ և 5 առաքատաւոր նաւ ունի: Լոսոյմէ ի գաւ Սեմատի ունի բաղմամբ պղտիկ նաւեր, ծովագնաց մարտիկներ, թիւ անօթակիր նաւակներ և այլն: Այս տակաւին չինել կուտայ այժմուրիշ շատ նաւեր, թէ իւր տեղութեանը մէջ և թէ օտար երկիրներու մէջ: Սեմատի նաւատեսաց թիւը, որոնք գործունէաց ծառայութեան մէջ կը գտնուին, 19638 հոգիի կը հասնի, որոց կը հրամայեն 1384 պաշտօնատար:

ԶԱՆԴԱՆԻ ԵՒ ԵՐԵՎԱՆԻ

Զմեռնիս, 18 Սեպտեմբերի:

Անաւորի քաղաքի վաճառաց գլխաւոր գէները, օսմանեան լիւան 108 զէշ հաշուելով: Բիւնին գինը՝ 161—161½ զէշ չէքին: Տարոնին կենդինարը՝ 255—265 ըստ տեսակին: Լուսոյում բուրդին այսօրուան արժէքը՝ 550 է: չըւացում ինքը՝ 275—295: Այսպէս տեսակ վաճառութեանը՝ 72—75 ինքըստի, Լոսիսին թուղին կենդինարը՝ 75—85 զէշ է: Լոսիսինը՝ 100—140: Լոսիսին ըստ տեսակին կարժէ 75—100 զէշ: Լոսիսին ըստ տեսակին կարժէ 100—135 զէշ կը ծախուի կենդինարը:

ԶԱՆԴԱՆԻ ԵՒ ԵՐԵՎԱՆԻ

Զմեռնիս, 18 Սեպտեմբերի:

ՊԱՏԱՌԻԹԻԿ ԵՒ ԵՐԵՎԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ

Լուսիս Սեմատի Օրդինատ